Nyelvhasználat, kétnyelvűség

Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból II.

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL NYELVÉSZETI KUTATÓKÖZPONT

NYELVHASZNÁLAT, KÉTNYELVŰSÉG

Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból II.

Szerkesztette:
Hires-László Kornélia

Autdor-Shark
Ungvár, 2016

ББК 81.2(4Укр)
УДК 81'246.2 (047.31)

A tanulmány-gyűjteményben, a 2015-ben indult sorozat második köteteként a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársainak egyéni kutatási projektjeiből született, valamit a műhelyhez egy-egy kutatási program révén kapcsolódó kutatók, doktoranduszok tanulmányai kaptak helyet. A lektorált kiadványból tájékozódhatnak Ukrajna és a kárpátaljai magyarság két- és többnyelvűségi kérdéseiről, digitális nyelvhasználati szokásairól; a magyar és ukrán lexikai kölcsönzésekről az ukrán és a magyar nyelvben; olvashatnak Kárpátalja magyar oktatásának aktuális problémáiról, az anyanyelvhasználat megítéléséről, Kótyuk István tudományos munkásságáról; valamint betekintést nyerhetnek néhány kisebbségeket érintő nyelvpolitikai kérdésbe.

A kötet megjelenését támogatta:

Borítóterv: Márku Anita
A borítón ifj. Hidi Endre *Áthatás c.* land art munkája látható

Lektorálta:

red. prof. dr. Kolláth Anna,
Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék (Maribor, Szlovénia)

dr. habil. Vančo Ildikó,
Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet (Nyitra, Szlovákia)

ISBN 978-617-7132-49-2

© A szerzők, 2016
© A szerkesztő, 2016

Tartalom

ELŐSZÓ 7

I. KÉTNYELVŰSÉG, TÖBBNYELVŰSÉG

Csernicskó István: *A kétnyelvű Ukrajna* 13

Karmacsi Zoltán: *Etnikai vegyes házasságok típusai Kárpátalján a nyelvi szocializáció tükrében* 45

II. NYELVEK A DIGITÁLIS TÉRBEN

Bartha Csilla – Márku Anita*: Kreatív nyelvhasználat: a kárpátaljai magyarok digitális kommunikációjának néhány példája* 61

Gazdag Vilmos*: Keleti szláv kölcsönszók a kárpátaljai magyar facebookozók nyelvhasználatában* 77

III. NYELVHASZNÁLAT ÉS ISKOLA

Bárány Erzsébet – Csernicskó István – Huszti Ilona: *Valóban a két(tan)nyelvű oktatás a legjobb megoldás?* 93

Hires-László Kornélia: *Új stratégiák? Módosulnak a tannyelv-választási szokások Kárpátalján?* 119

Bárány Erzsébet – Gazdag Vilmos: *Kótyuk István – anyanyelvünk jeles szakértője* 137

Dudics Lakatos Katalin*: A kisebbségi anyanyelvváltozat megítélése, szerepkörei néhány kárpátaljai felmérés alapján* . 153

IV. NYELVHASZNÁLAT ÉS POLITIKA

Tóth Enikő: *A Beregszászi járás közigazgatási egységeinek internetes kommunikációja* 163

Csernicskó, István – Tóth, Mihály: *The Rights of the National Minorities in Ukraine* 171

Dobos, Sándor: *Changes of place-names in the territory of present-day Transcarpathia from 1898 to 2000* 187

V. A NYELVOKTATÁS MŰHELYÉBŐL

Beregszászi Anikó: *Defficiles nugae. Terhes semmiségek a középiskolai magyar nyelv tantervben* 209

Nagy-Kolozsvári Enikő: *Gyermekirodalom és kreatív angoltanítás kisiskolás korban* 219

Nagy-Kolozsvári Enikő

GYERMEKIRODALOM ÉS KREATÍV ANGOLTANÍTÁS KISISKOLÁS KORBAN

1. Bevezetés

Az autentikus gyermekirodalmi művek felhasználása a tanórákon elég megosztó a pedagógusközösségeken belül. Sokan gondolják úgy, hogy ezek az irodalmi művek túlságosan bonyolultak az idegen nyelvet tanulók részére, túl sok sajátosságot tartalmaznak, egyedi humorral bírnak, melyek a kultúra ismeretének hiányában és viszonylag kevés nyelvtudással szinte egyáltalán nem használhatók a tanórákon. Mások szerint túl sok erőfeszítést igényel és be sem fér az órakeretbe ezeknek az autentikus meséknek a tanórai használata. Azonban „az autentikus anyagok tanórai megjelenésének nagy előnye, hogy jobban kihasználja a tanulók képességeit, háttértudását, hiszen a tanuló mindent magával hoz a nyelvórára, csak az idegen nyelvet nem" (Kovács 2009: 131). Éppen ezért kell megpróbálnunk megragadni a lehetőséget és kihasználni az idegennyelvű gyermekirodalmi művek azon előnyeit, melyeket az anyanyelvi nevelésben való használatukból már jól ismerünk. Például a fiatal nyelvtanulók még nem tudják fogalmilag értelmezni az egyes nyelvi jelenségeket, hanem kontextusba helyezve értik meg és használják azokat. Erre a legalkalmasabb közeget az autentikus gyermekirodalmi művek jelentik, hiszen a célnyelv a maga mindennapi szóhasználatával és szerkezeteivel jelenik meg művi, tankönyvi sterilitás nélkül. Az sem baj, ha a tanulmányozásra szánt mesét tanulóink már ismerik anyanyelvükön, hiszen a szakirodalom szerint is (Ellis–Brewster 2014, Hughes 2006) a gyerekek szívesen és könnyen elfogadnak egy még fiatalabb korukban már anyanyelven megismert történetet adott esetben egy másik idegen nyelven (Ellis–Brewster 2014, Hughes 2006).

A mesék, történetek, gyermekirodalmi művek tárháza igen bőséges és bizony nem egyszerű eldönteni, honnan is induljunk, milyen történetet, meséskönyvet válasszunk, mely az adott korosztálynak, a tanulók érdeklődési körének megfelel. Jó ötletnek bizonyulhat olyan könyvekkel kezdeni, mely az angol anyanyelvű gyerekek részére is „bevezető" jellegűek. Az egyszerű nyelvezetű, ismétlődő jeleneteket, nyelvi

szerkezeteket tartalmazó rövid történetek sok képpel, illusztrációval általában sikert aratnak a fiatal tanulók, nyelvtanulók körében is.

A gyermekirodalmi művek oktatásban, idegennyelv-oktatásban való felhasználásának szakirodalma bőséges, mely alaposan részletezi, milyen szempontokat kell figyelembe vennünk egy történet, mese kiválasztásakor (Bland–Lütge 2013, Ellis–Brewster 2014, Ghosn 2013, Heathfield 2014). Ezeket figyelembe véve az idegennyelv-tanárok részére is jó kiindulási pontot jelenthet az „I Can Read" című könyvsorozat (www.icanread.com). A Harper Collins kiadó gyermekkönyveit találhatjuk meg az említett sorozatban és több száz színes meséskönyv között böngészhetünk. A kiadványok célja elsősorban az angol anyanyelvű gyerekek bevezetése az olvasás világába és az önálló olvasás megszerettetése. Díjnyertes szerzők és illusztrátorok gyermekbarát, színes, elragadó meséi közül válogathatunk, melyek nyelvi szintek szerint szín-kódoltak és különböző főszereplőik vannak, mint pl.: Biscuit, a zsemleszínű kiskutya; Pete, a fekete macska; Clark, a matrózpólós cápa; Danny és a dinó; vagy flancos Fancy Nancy. A főszereplők mindegyike egy-egy történetsorozatot kísér végig, és ahogy már fentebb említésre került, a könyvek különböző szintek szerint kerültek besorolásra: piros – legelső könyveim; sárga – első olvasmányaim; kék – 1. szint, kezdő olvasás; pink – 2. szint, olvasás segítséggel; zöld – 3. szint, önálló olvasás; lila – 4. szint, haladó olvasás. Az adott tanulmány elkészítéséhez a sárga szint (első olvasmányaim) egyik kedves történetét, Pete the Cat, azaz Pete macska történetét választottam.

2. Pete the Cat: Pete's Big Lunch

A „Pete's Big Lunch" című történet egy fekete macskáról, Pete-ről és az ő bőséges ebédjéről szól, egyszerű, ismétlődő szerkezetekkel és szavakkal. A történet szerint Pete mindent rá akart tenni a szendvicsére, amit csak a hűtőben talált s végül az olyan nagy lett, hogy egyedül már meg sem bírta enni, így áthívta macskabarátait is, hogy együtt fogyasszák el a hatalmas finomságot. A történet ideálisan használható az Ukrajna Oktatási Minisztériuma által előírt 3. osztályos tanterv alapján a különböző ételek angol megnevezésének tanítására valamint a 2. osztályban tanult színek és testrészek ismétlésére. Továbbá a történet alkalmas, egymást követő események sorba rendezésének tanítására, sorrend gyakorlására. Az egyszerű, ismétlődő, könnyen átalakítható szöveg alkalmas az osztálytermi adaptációra és a nyelvvel való önálló kísérletezésre, miközben tanulóink spontán módon részt vesznek az idegennyelv alkalmazásában úgy, hogy közben nyelvi szorongá-

suk is eltűnik. Mindezek mellett a történet mondanivalója pedig az, hogy osszuk meg barátainkkal, ha nekünk valamiből több van, mint amire szükségünk van.

A következőkben néhány módszertani javaslatot láthatunk, egyfajta inspirációt ahhoz, hogy hogyan és miként használhatunk fel autentikus gyermekirodalmi műveket az angol, mint idegennyelv órákon. Az alábbi leírás korántsem tér ki minden olyan lehetőségre, mely az adott történet segítségével elérhető, megvalósítható, de ötletet ad továbbgondolásra, egyéb, a tantervünkhöz épp illeszkedő történetek feldolgozásához és segítségükkel különböző témakörök oktatásához.

Fő célkitűzések/elérhető eredmények a történet feldolgozásával:

- osztályplakát készítése;
- közös előadás a történet alapján.

Nyelvi célkitűzések a történet feldolgozása során:

Hallásértés fejlesztése: a tanulók azon készségét fejlesztjük, miszerint képesek egy történetet egységes egészként valamint bizonyos információkat külön-külön is megérteni.

Beszédkészség fejlesztése: új szavak és kifejezések beszédbe való integrálásával, felsorolásokkal, egymást követő események elmesélésével, kérdés-válaszadás gyakorlásával.

Olvasási készség fejlesztése: a tanulók képesek új szavak és kifejezések felismerésére, azok hangos és csendes olvasására.

Íráskészség fejlesztése: szavak másolása és helyesírása.

Nyelvi funkciók/szerkezetek, melyek a történet segítségével megtaníthatók, gyakorolhatók:

A tanulók megtanulják felsorolni, mi kerül Pete macska szendvicsébe; olyan kifejezéseket tanulnak meg, mint: *it needs…; it's too big, it's too small; enough*.

Macskák leírása (testfelépítése): *it is + colour, it is + size*.

Wh- kérdőszavas kérdések és eldöntendő válaszok (*yes/no*) gyakorlása.

Szókincsbővítés lehetőségei:

Élelmiszerek megnevezése*: bread, fish, apple, mayo, crackers, pickle, cheese, egg, hot dogs, banana* stb.

Színek ismételése: *black, brown, grey, red, yellow, blue, green* stb.

Főnevek: *cat, sandwich, house, friend* stb.

Melléknevek: too big, too small, hungry stb.

Testrészek (macskáé): head, ears, eyes, nose, mouth, whiskers, body, legs, tail etc.

Kiejtésfejlesztés lehetőségei:
Szó és mondat hangsúly gyakorlása, folyamatos beszéd gyakorlása.
Tantárgyközi átjárhatóság:

- Állatok leírása;
- Helyes táplálkozás;
- Matematikai viszonyítás: kevesebb, több, túl sok, túl kevés, elég;
- Dráma, előadás;
- Tanulási stratégiák: memóriafejlesztés, csoportosítás, összehasonlítás, sorba rendezés, összekapcsolás;
- Hangsúlyozható a barátság fontossága és az önzetlenség.

Kulturális tartalom:
Étkezési szokások, hasonlóságok és különbségek az angol, magyar és ukrán kulináriában.

Az autentikus gyermekirodalmi művek tanórai alkalmazása természetesen nem egyszerű feladat. Nagyon időigényes és sok türelmet követel a tanár részéről is, főleg ha korábban még nem gyakran használtuk ezt az oktatási módot, hiszen tanulóink nincsenek hozzászokva a tanórai mesevilághoz. Továbbá ezekhez az autentikus történetekhez alapvetően nem kapcsolódnak kiegészítő anyagok (munkafüzet, szókártyák, képes szótárak, feladatlapok stb.), hanem magunknak kell elkészítenünk azokat. Ez természetesen egyaránt jár előnnyel és hátránnyal is. Egyrészt olyan gyakorlatokat dolgozhatunk ki, olyan feladatsorokat állíthatunk össze, melyek leginkább illeszkednek tanulóink készségeihez, képességeihez és érdeklődési körükhöz, másrészt ez a feladat fárasztó, időigényes és plusz megterhelést jelent a pedagógusok részére. Éppen ezért, csak olyan történetet válasszunk, melyet mi magunk is élvezünk, ellenben nem feltétlenül lesz sikeres az erőfeszítésünk.

A következőkben lássunk néhány gyakorlati javaslatot az adott történet tanórai alkalmazásának lehetőségére.

Bevezető, ráhangolódás

1. Rajzoljunk macskát diktálás alapján.

Először is, mutassuk meg lépésről-lépésre, hogyan tudunk egyszerűen macskát rajzolni.

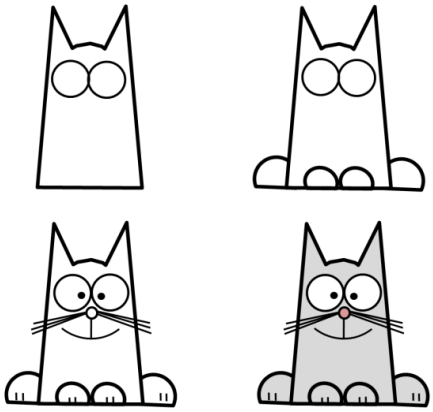

1. ábra. Macska lépésről-lépésre.
Forrás: http://www.okoskaland.com/ajandek-neked/kepessegfejlesztes/

Ezután a tanulók feladata az, hogy a hallott mondatoknak megfelelő cicákat rajzoljanak.

Task: draw 4 cats. Colour them according to the sentences you hear.

The first cat is brown.
The second cat is yellow and orange.
The third cat is black.
The fourth cat is grey.

2. Ismételjük át a korábban tanult testrészek angol nyelvű megnevezését.

I can label Pete the Cat

HEAD	EARS	EYES	NOSE
MOUTH	WHISKERS	BODY	LEGS

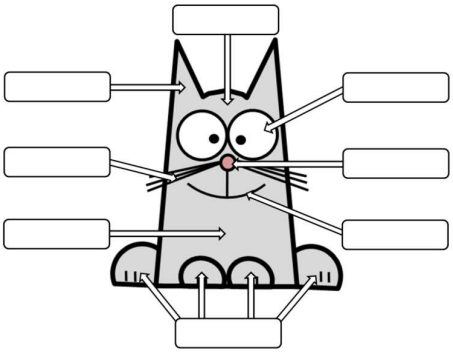

1. feladatlap

A történet bemutatása, ismertetése

Ezek után következhet a történet bemutatása, felolvasása. Történetmeséléskor szerencsés megbontani a hagyományos osztálytermi frontális elrendezést, és ha van rá lehetőség, az osztályterem egyik részében félkörben vagy kisebb csoportban leülni és úgy olvasni a mesét, hogy lehetőleg minden gyerek jól lássa az illusztrációkat. A mese felolvasása után gyakorolhatjuk az új szavakat szókártyák segítségével majd feladatlapot is készíthetünk hozzá. Lássunk egy példát.

Az új ismeretek elsajátítása, begyakorlás

3. Pótold be a hiányzó betűket!

Fill in the missing letters

	A_P_E
_E_N_	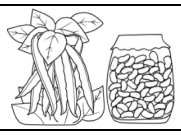
	B_N_N_
I_E _R_A_	
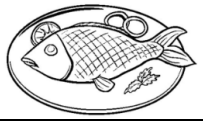	F_ _H
B_E_D	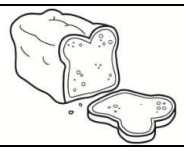
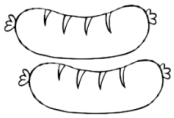	_O_ _O_S

C_E_S_	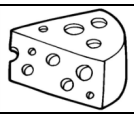
	E_ _

2. feladatlap

4. Rakd össze Pete szendvicsét!

Ha már biztosak vagyunk abban, hogy tanulóink elsajátították az új szavakat, halláskészségük fejlesztésére például további rajz-diktálási feladatot adhatunk nekik. Pete szendvicsére a különböző élelmiszerek eltérő sorrendben is felkerülhetnek. Tanulóinknak a hallott szövegnek megfelelő sorrendben kell Pete szendvicsére helyezni a különféle finomságokat.

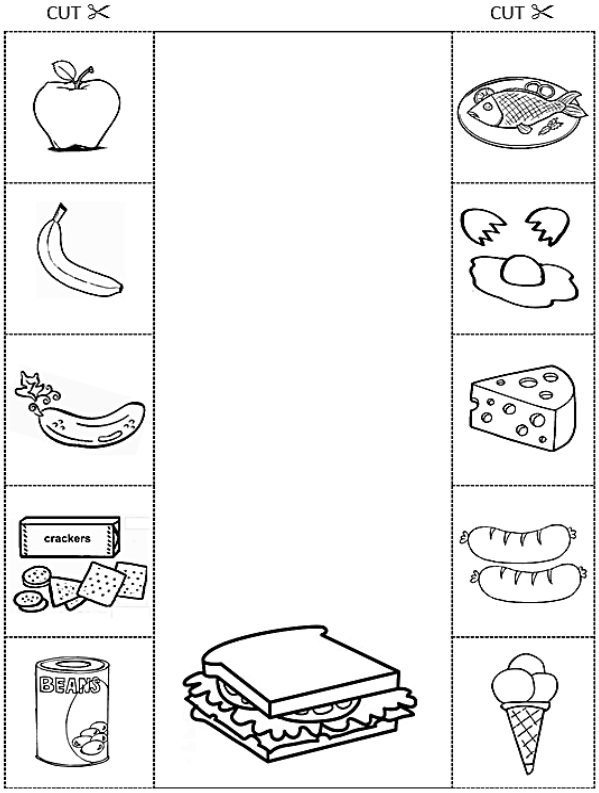

3. feladatlap

A feladatlaphoz kapcsolódóan olvassuk fel az alábbi szöveget a tanulóknak:

Here comes Pete. He is hungry, very hungry. Pete wants to eat a sandwich. He opens the fridge and makes a sandwich. He puts an egg and some cheese on the sandwich. But it is still small, very small. He loves apples. He adds an apple and a fish. But it is small, too small.

Pete loves beans and pickles too. He adds beans and a pickle. Pete loves crackers. Crackers are crunchy. Pete loves sandwiches with crunchy crackers. Ice cream is tasty. Pete loves ice cream very much. He adds three huge scoops of ice cream. Now, that's enough, thinks Pete. The sandwich is big, very big. The sandwich is too big now.

Ahogy már korábban olvashattuk, az adott történethez kapcsolódóan tantárgyközi átjárhatóságról, fejlesztésről is szó lehet. Az alábbiakban egy olyan feladattípusra látunk példát, mely erősen épít a tanulók matematikai tudására is.

5. Melyik ételből látsz többet? Hány almát látsz? Hány…?

More or less?

Look at the food in each box and circle the group which has more.

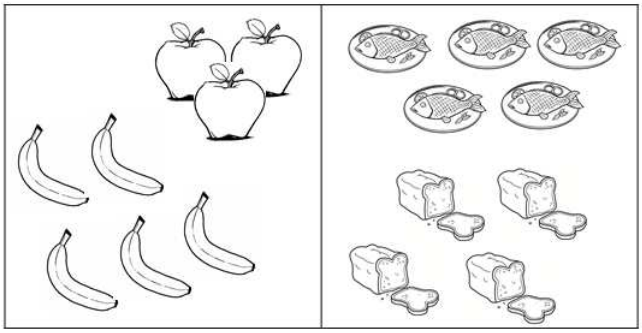

4. feladatlap

Ismétlés, beszédkészség fejlesztése

Tanulóink a gyermekirodalomnak nem csak befogadó, de alkotói is lehetnek. Képek segítségével tanulóink megpróbálhatják először elmondani, elmesélni a történetet, majd akár eljátszani többen is. Ehhez szükségünk van szókártyákra a mesében látható képekkel (bread, fish,

mayo, banana, stb.) és egy nagyobb szendvics-képre. A tanulók feladata az, hogy a képek segítségével elmeséljék a történetet osztálytársaiknak.
6. Use the story pieces to retell the story to a friend.

Összefoglalás

A fiatalkorú nyelvtanulók nyelvi fejlesztésének egyik legkézenfekvőbb módja és leghatékonyabb közvetítője a gyermekirodalom. A kisgyermek már iskola előtt is találkozik mesékkel, ismeri azok általános elemeit, szófordulatait, nem idegen számára a mese, mint a gondolatok közvetítő eszköze. De nagyon fontos szem előtt tartanunk, hogy az idegennyelv órára nem mindegy, hogy milyen történetet, mesét viszünk be. Fő az egyszerűség, könnyen követhető történet, ismétlődések stb., de talán a legfontosabb az, hogy előre alaposan megtervezzük, milyen célt szeretnék elérni a mese tanórai alkalmazásával. Mindemellett a tanulás élvezetes folyamattá válik és eközben szinte észrevétlenül terelgetjük tanulóinkat az olvasó tinédzserré, majd felnőtté válás útján.

Irodalom

Bland, Janice – Lütge, Christiane 2013. *Children's Literature in Second Language Education*. London: Bloomsbury Academic.

Dean, James 2013. *Pete the Cat: Pete's Big Lunch*. HarperCollins Publishers.

Ellis, Gail – Brewster, Jean 2014. *Tell it Again! The New Storytelling Handbook for Primary Teachers*. (3rd edition) Pearson.

Ghosn, Irma-Kaarina 2013. *Storybridge to Second Language Literacy*. Charlotte, NC, Information Age Publishing.

Heathfield, David 2014. *Storytelling With Our Students. Techniques for telling tales from around the world*. Delta Publishing.

Hughes, Annie 2006. *The All-round Use of Real Stories and Authentic Books in Teaching English to Young Learners*. Reading is for Everyone. Young Learners SIG Spring Issue. IATEFL-Hungary, 5–9.

Kovács Judit 2009. *A gyermek és az idegen nyelv*. Budapest: Eötvös József Kiadó.

www.icanread.com

A KÖTET SZERZŐI

Bárány Erzsébet
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék

Bartha Csilla
MTA Nyelvtudományi Intézet Többnyelvűségi Kutatóközpont

Beregszászi Anikó
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék

Csernicskó István
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
Pannon Egyetem

Dobos Sándor
Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont
Debreceni Egyetem, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, abszolvált PhD hallgató

Dudics Lakatos Katalin
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék

Gazdag Vilmos
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, abszolvált PhD hallgató

Hires-László Kornélia
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola, abszolvált PhD hallgató

Huszti Ilona
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék

Karmacsi Zoltán
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

Márku Anita
MTA Nyelvtudományi Intézet Többnyelvűségi Kutatóközpont
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

Nagy-Kolozsvári Enikő
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék
ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, PhD hallgató

Tóth Enikő
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, PhD hallgató

Tóth Mihály
Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Koreckij Állam- és Jogtudományi Intézete

В-63 Використання мов, двомовність**.** Збірник статей дослідників Науково-дослідного центру ім. А. Годинки Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ. / За редакцією Гіреш-Ласлов К. – Ужгород: Аутдор-Шарк, 2016 – 232 с. (угорською та англійською мовами).
ISBN 978-617-7132-49-2

У виданні подаються наукові статті дослідників-мовознавців Науково-дослідного центру ім. А. Годинки Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ. Збірник містить статті про стан, проблеми і перспективи освіти угорською мовою на Закарпатті; угорські говори Закарпатського краю; українські лексичні запозичення в угорській та угорські запозичені слова в українській мові; етнодемографічну історію Закарпаття; питання мовної політики у дзеркалі Закону України «Про засади державної мовної політики», тощо.

УДК 81'246.2 (047.31)
ББК 81.2(4Укр)

Наукове видання
ВИКОРИСТАННЯ МОВ, ДВОМОВНІСТЬ
Збірник статей дослідників Науково-дослідного центру ім. А. Годинки Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

За редакцією *Гіреш-Ласлов К.*

Папір офсетний. Формат 70х100/16.
Умовн. друк. арк. 9,65. Тираж 200. Зам. 38.

Видрукщвано ПП "АУТДОР-ШАРК"
88000, м. Ужгород, пл. Жупанатська, 15./1.: Тел. 3-31-25
E-mail: office@shark.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія 3т № 40 від 29 жовтня 2012 року